

JAPONSKÝ ŠERM

– Kendžucu **II. DÍL** & Kašima No Tači

V minulém čísle našeho časopisu jsme publikovali 1. díl článku, který jsme vzhledem k jeho rozsáhlosti pokrátli. Po úvodní konfesi autora o jeho cestě od aikidó k japonskému šermu následovala kapitola o kendžucu v Čechách. Historickou část (periodizace dějin & chrámy) jsme museli vypustit a článek přímo pokračoval k tématu a popisu škol Kašima šin rjú. V 2. díle čtenáře čeká teoretičtější část k tématu budó a budžucu a také informace o systému japonského Šiseikan Budó a mezinárodní organizace ISBA. Ty dnes reprezentují „styl“ Kašima no Tači, kterému se bude konkrétněji věnovat 3. díl.

... **BUGEI**
– **BUDŽUCU** – **BUDÓ**

Pojem **bugei** je v některých pramenech používán všeobecně pro japonská válečná umění, jinde pro první ze tří etap studia budó ve významu „učení se technice“. Pro bojová umění a naše účely je vhodnější všeobecně používaný termín **budžucu**, kde část **džucu** odkazuje na válečné či bojové techniky a na disciplíny jako např. džudžucu, iadžucu, kendžucu apod. Pojem **budó** je používán ve smyslu cesta bojovníka a ta bývá dost odlišná ve svém účelu, přirozenosti a nakonec i technice. Formy **džucu** se vyvíjely systema-

ticky **řádově** od 10. století a formy **dó**, jejichž koncepce se poprvé objevila někdy v 18. století, se rozvinuly ponejvíce ve 20. století. Budó se vyvinulo z budžucu a žádná bojová forma dó neexistovala bez své formy džucu. Dnešní klasické formy bugei i budó jsou ty džucu a dó formy, které se odkazují na tradiční dědictví a koncepčně nebo skutečně existovaly ještě před 20. stoletím.

Klasická budžucu, velmi zjednodušeně **řeceno**, se zabývají třemi hlavními okruhy – boj, disciplína, morálka. Původně byla vyvinuta válečnický (buši, později známější samuraj) jako válečná bojová umění a jejich trénink měl za cíl vytvořit správný myšlenkový rámec a technické dovednosti, které dovolovaly chránit celou skupinu nebo prosadit záležitost pána (daimjó, šógun) jemuž přísahali věrnost. Jako pro boj praktická a důrazná umění vyžadují disciplínu vedenou v rámci tradičních cvičení, které poskytují nejlepší možnosti rozvoje bojových dovedností.

Klasická budó, opět velmi zjednodušeně **řeceno**, se točí okolo morálky, disciplíny a estetické formy. Budó není zaměřeno na válku, někdy postrádá praktické bojové prvky, které jsou inherentně obsaženy v budžucu. Budó zdůrazňuje spíše princip než výslednou techniku a někdy až ztrácí použitelnost v praktickém boji. Dotýká se spíše duchovní disciplíny, pomocí které se jedinec mentálně a fyzicky povznáší při hledání svého zdokonalení. Mnohé formy budó jsou „dozrálé“ budžucu,

Kašima v dódžó Aikido Kenkyukai Praha.

Šinken v battódžucu (Takaši Araya & Okuda) na semináři ISBA Stará Wies 2019

pokud zahrnují nejen cvičení určená pro válečné a bojové cíle, ale i „vyšší“ cíl jakým je sebezdokonalení. Ve svém klasickém smyslu jsou nejen „cestou těla“, ale více „cestou mysli“. Není-li však morálka doprovázena studiem technik, pak vývoj mysli nevytváří pravou cestu (dó), ta musí být bezvýhradně „cestou mysli“, ale po té lze plovat zase jen díky „cestě těla“. Nastoupí-li budóka na takovou „cestu“, může ji pak sledovat a odrazit v životě i společnosti, ve které svůj život žije. Bude žákem každý den svého života a cestou musí studovat a trénovat dokud bude naživu.

Moderní analogické formy budžucu nebo dó byly sestaveny až v průběhu 20. století některé z nich jsou dnes, poněkud nešťastně, řazeny k sportovním disciplínám. Ale ani analogické formy budžucu nebo budó nemají a nemohou mít pouze sportovní rysy, tedy pokud si přejí dosáhnout nebo udržet bojovou činnost a charakter, měly by se co nejvíce vyhnout úsilí charakterizovanému jako sportovní. V celoživotním chápání dó se tak děje a žádná skutečné bojové dó nelze zařadit mezi sporty, stejně jako se sport nemůže stát formou dó bez jisté úpravy. Čím více zůstane

budó vzdálené sportovnímu úsilí, tím pozitivněji se identifikuje s účinností boje a klasickou tradicí budžucu. Bojové „sporty“ (v češtině tzv. úpolové) zdůrazňují prvek soutěživosti, staví muže nebo ženy proti sobě, tým proti týmu a bojuje se v nich o umístění, rekordy a medaile, ale i u takových „moderních“ disciplín s koncovkou dó jako např. **džudó**, **iaidó**, **kjudó**, **karatedó**, **kendó**, **naginatadó** i u některých stylů **aikidó** je to je jen dočasný cíl, který souvisí s věkem i délkou praxe.

Opravdová umění budžucu nebo budó, včetně všech výše jmenovaných, jsou ze své podstaty založena na bojových systémech a není možné je praktikovat bez prvotního prvku nebezpečí. Dnes se nemohou utkat ve skutečném boji v pravém smyslu toho slova, protože nemohou dospět k praktickým závěrům bez krve. Byť v některých z nich se dnes soutěží i zápasí (randori, kumite, šiai), a ačkoli se tak dosahuje „objektivních“ výsledků, ponejvíce jsou tato umění praktikována prostřednictvím formálního nácviku s názvem **kata**. Pro všechna bojová umění je **kata keiko** ústřední tréninkovou metodou, ať již v provedení indi-

viduálním, ve dvojicích nebo dokonce v celé skupině (např. taninzutori v aikidó). Kata jsou souborem útočných, obraných akcí a změn postavení prováděných v určitém stanoveném rytmu, úrovni a směrech, kterým odpovídá i předem stanovené dýchání a případně kiai (výkřik). Pohyby v cvičení kata jsou směřovány ke skutečným bojovým situacím, jejich zacílení nemá žádná omezení a hlavním cílem je dosáhnout metody a způsobů, jak by v realitě probíhala likvidace nepřítele. Naprosto nezbytným požadavkem při cvičení je vizualizace protivníků a schopnost reagovat na živého soupeře, který v pokročilejších fázích cvičení ve dvojicích může reagovat neočekávaně, změnit rytmus a použít jinou technickou fintu. Na rozdíl od skutečného boje však nácvik kata nemůže rozhodnout mezi protivníky, aniž by došlo ke zranění nebo smrti a bojovník zvítězil. Nicméně, i v tréninkovém pojetí jsou kata skutečným zápasem i když útoky probíhají podle stanoveného schématu, pohyby v kata jsou naprosto totožné s pohyby v boji.

Jak již zde bylo zmíněno, praxe budžucu i budó se ústředně používají s meči, probíhá převážně

prostřednictvím forem kata. Mimo individuální cvičení je to jediný způsob, v němž mohou být akce nacvičovány bez nebezpečí zranění protivníka. Navíc bezpečnostní důvody vyžadují přizpůsobení skutečných zbraní požadavkům tréninku. V kontaktním **kendó** se cvičí v lehkém brnění (bógu), pro cvičný zápas (džigeiko) a turnaje (šiai) se používá meč z bambusových lamel (šinai), pro bezkontaktní kata meč dřevěný (bokken nebo bokutó), případně neostří kovový (habiki). Aikidó používá výhradně bokken, prakticky se nepoužívají cuba (záštita) a saja (pochva). Cuba v **kendžucu** kompletuje bokutó a pro kontaktní kata ve dvojicích se někde používá bambusový šinai potažený kůží (fukurošinai) a jen výjimečně se používá habiki (případně šinken). **Iaidó** už ze své podstaty, převážně v samostatných kata s imaginací soupeře, používá bokken v plastové pochvě (saja) jen pro úplné začátečníky, pak obvykle neostří iaitó a později ostří šinken.

Nicméně i za nácvikem se všemi cvičnými zbraněmi by mělo být hluboké pochopení principů a nutná praxe se skutečným japonským mečem (tači nebo známější výraz katana).

Každý praktikant kterékoli disciplíny budžucu nebo budó by měl znát principy tasení meče pravou rukou z pochvy od levého boku a následných technik s obnaženým mečem v obou rukou, pak i očištění meče (čiburí), jeho zasunutí (nóto) do pochvy a nejen „zastřehnutí“ za pásek. Ať již ve své disciplíně praktikuje budóka cvičení samostatně (kihon, suburi, kata), ve dvojici (sótai, kata, kumite) nebo s více partnery, měl by znát nebo se alespoň potkat s mečem kovovým, ať již cvičným (habiki nebo iaitó) nebo skutečným (šinken či katana).

... EVOLUCE = SPECIALIZACE / KOBUDŽUCU (DÓ) & ŠINBUDŽUCU (DÓ)

Ještě do začátku 17. století buši nosili brnění (joroi) a bylo nepředstavitelné, aby trénink omezili jen na jednu zbraň nebo umění. Ve válkách mohli buši narazit také na protivníka, který bojoval s jinou zbraní. I v klasických rjú existovaly techniky zápasení ve zbroji (joroi kumi učí), ale aplikace technik bez zbraně (džudžucu) nebo úderu (atemi) byla omezená. Zbraně měly prioritu a navíc, pro toho, kdo udeřil, byl úder poněkud bolestivější. S progresivním úpadkem brnění se během celé periody Edó šířil trend ke specializaci na jednu zbraň nebo umění. To později v 19. století přispělo ke zrodu moderních bojových disciplín bez zbraní. Taková umění se pak mohla šířit i mimo třídu samurajů, kteří jediná měli povoleno nosit zbraně. Evoluce a specializace přispěly ke vzniku moderních disciplín,

kteří postupně nahrazovali staré „samurajské“ zbraňové systémy a vyvinuly se např. v dnešní masově přístupné aikidó, džudó, karatedó aj.

Cvičí-li dnes cvičenec jednu moderní disciplínu a současně studuje i umění jiné, může být označen za vyvrhele. Někdy až sektářský postoj různých disciplín je dnes často spojený s přesvědčením, že ta či ona disciplína je neefektivnější a nejlepší. Tím ale popírají samotný smysl, hodnoty, filozofii a cíle bojových umění, které jsou společné všem disciplínám. Někdy tak přílišná specializace staví bariery hlubšímu a globálnímu chápání novodobých disciplín. Samozřejmě dnes nejsme buši ani samurajové, jímž posláním i doba umožňovaly totálně se odevzdat nácviku všech možných forem boje. V kontextu našeho života i časových možností můžeme a musíme, zvláště zpočátku, svou cestu a studium zúžit na jednu partikulární disciplínu. Měli bychom se oddat nejlépe jednomu mistroví, abychom po mnoha letech cvičení se solidním základem mohli své obzory a studia rozšířit. Pro japonská bojová umění je meč středobodem a na jeho zvládnutí jeden život nestačí. A co situace, kdy se meč setká s jinou zbraní nebo jiná, kdy meč v ruce drží jen útočník? To jsou výzvy, ale i dilema japonských bojových umění se zbraněmi i bez zbraní. Absence zbraní, ať již skutečných nebo cvičných, obzvláště v soutěživých džudó a karatedó, ale i kendó jen s bambusovým šinajem, dělají z těchto disciplín spíše bojové sporty než komplexní bojová umění.

Během éry šógunů Tokugawa,

Každoroční hodinové Misogi harai v AKP na závěr roku.

gawa, v období míru bez množství občanských válek, postupně mizela potřeba skutečného válčení, na které byli buši trénováni, a vytráceli se v bojích získané zkušenosti. Reálný nedostatek boje přinesl trendy směřující ke spiritualizaci bojových umění a modifikaci jejich technik. Samurajové časem ignorovali představy o boji a původně exkluzivní trénink se otevíral pro všechny a pro použití v běžném životě. Zatímco trénink **kobudžucu** zdůrazňoval v první řadě boj a z něj vycházející disciplínu a morálku, **kobudó** (ko = staré) obrátila pořadí těchto konceptů, morálku vyzdvihla a přidala estetickou formu. Rozdíl mezi oběma koncepty nám může částečně přiblížit např. iaidžucu, jako umění tasení meče a jeho následné použití ve dvojici proti meči útočníka s cílem ho zlikvidovat, a iaidó, jako umění tasení meče proti imaginár-

nímu útočníkovi. Bohužel, nedorozumění ve smyslu odvolávání se na skutečný boj budou mezi bojovníky vždy přítomná. Adept budó jen těžko akceptuje, že „bojová účinnost“ jeho disciplíny je příznivci budžucu podceňována. Základním rysem změn v přístupu k bojovým uměním bylo však jen nové vyhodnocení priorit, a to v žádném případě neznamená, že v kobudó nejsou přítomny bojové a funkční aspekty, které zdůrazňuje kobudžucu.

Osobní vzdělání v každé bojové disciplíně může být platné jen díky účinnosti. Budóka na cestě individuálního rozvoje morálky a sebezdonalování, kterého dosahuje skrze osobní disciplínu, pouhou účinností překračuje a navíc přihlíží i k estetickému aspektu své disciplíny. Se stejným úsilím a požadavkem na účinnost zkoumá i koncept „krásného“ boje, který

souvisí s uměním, technikou i přírodou. Kobudžucu bylo vytvářeno elitou pro elitu, kterou mělo chránit v boji a muselo být především praktické. Kobudó bylo vytvářeno bez ohledu na sociální příslušnost tak, aby se každý mohl plně rozvíjet skrze personální zkušenost, která má vést k hlubšímu porozumění životu jako celku. Jeho cílem je integrovat jedince do společnosti hledající mír a harmonii, je proto možná méně praktické, ale o to více spirituální.

V klasifikaci japonských bojových umění se můžeme setkat s pojmy **šinbudžucu** a **šinbudó** (ve smyslu nová = šin). Mezi klasickým a moderním budžucu existuje mnoho rozdílů.

Klasické kobudžucu bylo vytvořeno pro profesionální vojáky, kteří byli na špičce sociální pyramidy v dobách, kdy buši nosili brnění a celá země byla bitevním polem. Jako privilegium jedné spo-

lečenské vrstvy bylo svázáno s partikulárním druhem etiky vyznávající morální zásadovost, čest, odvahu, loajalitu, integritu, což jsou hodnoty uznávané všemi klasickými bojovými uměními.

Moderní šinbudžucu vznikalo v souvislosti se změnou privilegovaného postavení bojovníků, s vymizením brnění a zavedením střelných zbraní, které neumožňovaly přímý fyzický kontakt.

Časem došlo k rozdělení šinbudžucu do dvou zcela odlišných kategorií na militární a civilní. Pro vojenské účely není tato moderní forma tak odlišná od klasické. Strategie militárního šinbudžucu také spočívá v nalezení nedostatků v obraně oponenta a konečným cílem je také jeho destrukce. Druhy zbraní a jiné způsoby válčení ve 20. stol. však často odrážely moderní vojáky od reality tradičně vedených soubojů a válek. Civilní šinbudžucu je plodem

relativně mírové společnosti a má za hlavní cíl instruovat bezpečnostní vládní síly v technikách k udržení zákona a pořádku ve společnosti. Ačkoli takové techniky používá především armáda a policie, mohou být vyučovány i pro obyčejné občany za účelem sebeobranu a ochranu rodiny i majetku. V moderním sociálním kontextu většinou praktikant civilního šinbudžucu nestojí před profesionálem a jeho cílem není, na rozdíl od kobudžucu, protivníka zabít, ale jen zneškodnit a předat spravedlnosti. Toto zacílení ovlivňuje druh a způsob provedení technik a má tak vliv na jejich menší účinnost či vhodnost. Tedy pokud je srovnáváme s technikami klasického budžucu či militárního šinbudžucu,

Zatímco disciplíny kobudó, které byly zformovány v průběhu 17. století v periodě Edó, jsou modifikovaná kobudžucu, disciplíny šinbudó, které se formovaly po r. 1868 s reformami Meidži, zahrnují hluboký vliv myšlení Západu a jsou plodem moderního Japonska. Formy umění řazené pod kobudó měly pomáhat jednotlivcům rozvíjet se spirituálně v harmonii s přírodou. Formy umění řazené pod šinbudó vykazují více tendenci podporovat rekreační a sportovní aspekty bojových disciplín. Zatímco výuka kobudó, podobně jako kobudžucu, používá častěji zbraně a především formální metody nácviku (kata), výuka šinbudó používá zbraně podstatně méně a kata keikó často podceňuje ve prospěch volnějšího cvičení, které je beze zbraní bezpečnější. Adept kobudó obdrží osobní výuku, ve které hraje velkou roli intuice. Adept šinbudó se při cvičení více řídí masovými instrukcemi.

Kam bychom na základě výše uvedené kategorizace (ale hlavně podle smyslu) mohli zařadit např. dnešní aikidó, džudžucu, iaidó, karatedó, kendó, naginatadó ... a kendžucu? Přiznám se, že se tak úplně neumím rozhodnout. Moje pátrání po tom, co to vlastně je a proč kendžucu cvičím, se v mém článku rozvíjelo více, než jsem zamýšlel. Je

studium aikidó, kterému jsem věnoval spousty úsilí a času, obětoval tomu valnou část svého života i soukromí, jen prostou volnočasovou aktivitou? Jen fyzickou či sportovní činností bez hmatatelných výsledků a ocenění, tedy krom práva nosit nejen bílý pásek a tmavé kalhoty (hakama)? Jsou výsledkem této činnosti jen zranění, bolesti stárnuccího těla a žádné medaile? Naplňuje mé ambice, jež jsem si původně realizoval v jiných uměleckých disciplínách jako malíř, grafik, hudebník a herec, a moji touhu po seberealizaci a smysluplném životě jiný druh umění? Má to být právě aikidó, které mně navštívilo tak nějak samo, aby se časem stalo středobodem mých aktivit? A proč se z jiných disciplín stala pouhá hobby a aikidó jsem navíc časem chtěl doplnit o džudó a kendžucu? Rozhodně jsem se kdysi vydal na cestu objevovat svět budó aniž bych v té době věděl o co vlastně půjde. Dnes je i díky přístupnosti informací snadné pátrat a psát o budó, a v tomto článku hlavně o kendžucu. Při rešerších jsem mohl „surfovat“ a brouzdat se v množství písemných materiálů na internetu, ale i z knih vydaných v češtině čerpat fakta o dějinách Japonska, bojových uměních, o samurajích i meči. Zvláště jsem se inspiroval texty z pera autorit znalých budó jako jsou Donn F. Draeger a Pascal Krieger. Z Pascalovy skvěle knihy „The way of stick“ jsem ostatně již dříve překládal a publikoval mnoho článků s tematikou budó (některé z nich uveřejnil Fighter's Magazin).

Nicméně, studovat budó znamená především, a teď parafrázuji sám sebe: „Budó musíte mnoho let cvičit a cvičit, pronikat především skrze tělo do hloubky disciplíny, abyste se pak jako budóka mohli s ostatními podělit o své poznání a předat je třeba i psanou formou“. Na konci mého pátrání již bývá snad jen „prostý“ popis toho, co sám studuji jako formu kendžucu provenience Šiseikan Budó a cvičím pod názvem Kašima no Tači.

MIROSLAV KODYM

Foto: archiv autora a Eva Eisenreichová

POKRAČOVÁNÍ PŘÍŠTĚ

Kašima džingú - vnitřní svatyně